

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÇANAKKALE SAVAŞLARIYLA İLGİLİ BİLİŞSEL ALGI VE YORUMLAMA BİÇİMLERİ

Abdulvahid SEZEN*

Özet

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin Çanakkale savaşlarıyla ilgili algı ve yorumlama biçimlerini belirlemeye çalışmaktır. Bu çalışmanın örneklemini, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ne bağlı Su Ürünleri Fakültesi, Ziraat Fakültesi'nin Peyzaj Mimarlığı Bölümü ve Eğitim Fakültesinin Sınıf Öğretmenliği, Coğrafya Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Edebiyat, Resim Öğretmenliği, Biyoloji, Almanca, Matematik, İngilizce, Kimya, Fizik, Okulöncesi ve Türkçe Bölümlerinde öğrenim gören öğrenciler arasından tesadüfî yöntemle seçilmiş 139 kişi (erkek=51, kız=88) oluşturmaktadır. Deneklerin yaş ranji, 19-24 olup, yaş ortalaması 21.09'dur. Veri toplama aracı olarak, "Çanakkale Savaşlarını Algı ve Yorumlama Biçimleri Anketi" kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, öğrencilerin Çanakkale savaşları, şehitlik olgusu ve ziyaret sonrası etki ile ilgili algılarının birbiriyle tutarlı olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca katılımcıların konuyla ilgili yüksek düzeyde ilgi ve farkındalığa sahip oldukları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Savaşı, Şehitlik, Algı.

Cognitive Perception and Interpretation Types of University Students About The Gallipolis Wars

Abstract

The aim of this study, is to determine perceptions and interpretation types of the university students about The Gallipolis Wars. The sampling group of study (139 students: 51 male, 88 female) are randomly selected from the pool of students who study at the Faculties of Çanakkale Onsekiz Mart University. The age of samples range from 19 to 24 (mean age=21.09). As for the instrument used for gathering data is, "Perception and Interpretation Types of The Gallipolis Wars Inventory." In the end of the study, it is determined that perceptions of students

* Yrd. Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı, vahitsezen@hotmail.com

about The Gallipolis Wars, martyrdom and effects that after visits the martyrdom areas were consistent with each other. Also it is seen that participants have high level interest and awareness related the issue.

Key Words: The Gallipolis War, Martyrdom, Perception

Giriş

1. Algı Kavramı

Algı konusunun önemi, bunun tarihsel açıdan en önce deneysel olarak ele alınıp irdelenmesinden değil, tüm davranışları saptamada oynadığı rolden ötürüdür. Psikolojide, herhangi bir durumda ne şekilde tepkide bulunacağımızın algılayışımıza bağlı olduğunu söylemek mümkündür. Bu konu son zamanlarda gelişim, sosyal, kişilik ve klinik psikoloji alanlarına da girmiştir. Algı konusu çok yönlüdür ve bundan pek çok sonuçlar çıkarılabilir. Görme, işitme ve diğer duyumlar alanında yapılan çalışmalardan elde edilen olguların çokluğundan anlaşılacağı üzere, algı konusunun güçlüğü ve karmaşıklığı, ortaya koyulan kuramsal açıklamalar sayesinde daha açık hale gelmektedir.¹

Bireyler arasında herhangi bir olgu ya da olay hakkında farklı anlayışların görülmesinin temelinde algılama şekli yatar. *Algı*, duyu verilerini örgütleyip yorumlayarak çevremizdeki nesne ve olaylara anlam verme süreci olarak tanımlanmaktadır. Burada duyum (sensation) ile algı (perception) arasındaki farklılığa dikkat çekilmektedir. *Duyum*, alıcı hücrelerin dış çevredeki fiziksel enerjileri yakalayıp sinirsel enerjiye çevirmesiyle oluşur. Bu sinirsel enerji beyinde işlenir ve işlemin sonucunda bir algısal ürün ortaya çıkar. Bu işleme algılama (perceiving) ve ortaya çıkan ürüne de algı (perception) adı verilir.²

Algı ve duyum konusunda farklı açıklamalar da yapılmaktadır. Bu görüşe göre, duyumlar sadece sınırlı olgu ya da yapıdır. Yanıtlar doğrudan veya dolaylı olarak duyu organlarının faaliyetleriyle ilişkili veya bunlara bağlı olduğunda her zaman algılama konusu karşımıza çıkmaktadır. Bu görüşle tutarlı olarak, algıların karmaşıklık veya ayırt etme derecesi bakımından farklı oldukları söylenebilir; bir uyarıcının niteliği veya yoğunluğu gibi sadece tek bir özelliği

¹ L. L. Avant, & H. Helson, *Algı Kuramları*. (Çev. Yurdal Topsever), Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yay., no: 58., İzmir 1990, s.1

² Doğan Cüceloğlu, *İnsan ve Davranışı*. Remzi Kitabevi İstanbul 1997, s. 98.

üzerinde durulduğunda duyular veya basit algılar söz konusu edilir. Bu tutum, duyum ve algı arasındaki farkın, bir derece ve yaklaşım şekli sorunu olduğunu, duyum ve algının iki farklı çeşit olmadığını gösterir.³

Algılamayı etkileyen belli başlı etmenler olarak uyaranları gruplama ve bütünleme eğilimi, algılamada içinde bulunulan ortamın etkileri, algılamada geçmiş yaşantıların etkisi önemli bir rol oynamaktadır. Algılanan nesnelere ile yaşantıların zihinde izleri kalmakta bunlara tasarım denmektedir. Geçmiş yaşantıların izlenimleri ise yeni algıları etkilemektedir. Ayrıca algılama üzerinde duyuların, tavırların ve güdülenme durumu veya biçiminin de etkileri söz konusudur.⁴

Algılama anında beyin, bireyin içinde bulunduğu durumdan beklentilerini, geçmiş yaşantılarını, diğer duyu organlarından gelen başka duyuları, toplumsal ve kültürel etkenleri hesaba katar. Gelen duyuları seçme, bazılarını ihmal etme, bazılarını kuvvetlendirme, arada olan boşlukları doldurma ve beklentilere göre anlam verme bu aşamada yapılır. Duyu organlarının beyine ilettikleri duyular basittir, algılama ise geçmiş öğrenme ve deneyimlerimizin de işine girdiği son derece karmaşık bir süreçtir.⁵ Dolayısıyla algılamada bizim daha önceki yaşantı ve deneyimlerimizin etkisi büyüktür. Bu anlamda her algılama olayı, gelen duyu verilerine dayanarak dış dünya hakkında kurulan bir kuramdır. Bu kuram denemeye açık, geçici bir kuramdır ve daha sonradan gelen duyu verileriyle ya daha kuvvetlenir ya da zayıflayarak yerini başka geçici bir kurama terk eder. Her birey kuramını, kendi yaşantısı ve deneyimleri çerçevesinde kurar. Bu özelliğinden dolayı temelde algı, son derece öznel bir süreçtir. İnsanın yarattığı her şey kendi algısal süreçlerinden geçerek oluşur. Uygarlık ve kültürün temelinde de bu süreçler yatmaktadır.⁶

Seçici dikkat ve örgütlenme olarak iki algılama sürecinden bahsedilmektedir. Dış dünyada olup bitenlerin büyük kısmını duyu organlarımız yakalar fakat biz bu enerjilerin farkına varamayız. Bunun nedeni ise insanın çevresini seçici bir biçimde algılamasıdır.

³ bkz. C. H. Graham, Sensation and Perception in an objective psychology. *Psychological Review*, 65: 65-76., 1958; akt.: L. L. Avant ve H. Helson, age, s. 1.

⁴ F. Baymur, *Genel Psikoloji*. İnkılap Yayınevi, İstanbul 2004, ss.140-145.

⁵ D. Cüceloğlu, age, s.118.

⁶ D. Cüceloğlu, age, s.98-99.

Duyu organlarımızın yakaladığı uyarıcıların ancak bir kısmını seçerek algılarız. Algısal seçimi etkileyen değişkenleri ise iki temel grupta toplayabiliriz: birincisi, algılanan uyarıcıyla ilgili özellikler, ikincisi ise algılayan bireyle ilgili özelliklerdir. Algısal seçimi etkileyen uyarıcıyla ilgili değişkenler; uyarıcının değişkenliği, hareketin tekrarı, uyarıcının büyüklüğü, uyarıcının şiddetidir. Algısal seçimi etkileyen algılayıcıyla ilgili değişkenler ise; ilgiler ve gereksinmeler, inançlar ve değerler olarak sıralanmaktadır.⁷

Diğer algılama süreci olarak örgütlenme konusunda, algılamanın temelde bir örgütlenme olduğu belirtilmektedir. Dünyayı rastgele bir araya gelmiş, gelişigüzel nesnelere dizildiği bir çevre olarak görmeyiz. Bize gelen duyuları derler, toparlar, organize ederek bir anlam veririz. Algı, kendisini oluşturan duysal girdilerin toplamından daha fazla bir anlam ifade eder. Bu gerçeği algısal psikoloji üzerinde çalışan ilk Alman psikologları *geştalt* kelimesi ile ifade etmişlerdir. *Şekil-zemin ilişkisi*, *tamamlama*, *devamlılık*, *yakınlık*, *benzerlik* gibi algılamayı etkileyen organizasyon kuralları-*geştalt* ilkeleri- vardır.⁸ Dolayısıyla bilgi, duyularımıza parçalı olarak ve birimler halinde girebilir, ancak dünyayı algılayışımız farklıdır. Nesnelere ve insanlar dünyasını parçalı duyumlarla değil bütünsellikle algılarız. Algılama, duysal bilgiyi nesnelere algılanmasıyla nasıl bütünleştirdiğimizi ve bu algıları yaşarken nasıl kullandığımızı gösterir.⁹

Dış etkenlerin algısal süreci nasıl etkilediği yanında iç etkenlerden söz edilmektedir. İç etkenler derken, dışarıdan gelen duysal verileri işleyiş tarzımızla ilgili psikolojik süreçler kast edilmektedir. İç etkenler; *örüntü algılaması*, *hareket algılaması*, *derinlik algılaması*, *dil algılaması* şeklindedir. Algısal değişmezler olarak; *büyük- küçük değişmezliği*, *biçim değişmezliği*, *renk ve parlaklık değişmezliği* sıralanmaktadır. Algısal beklentiler konusunda da; algılarımızın büyük bir çoğunluğu algısal beklentilerimizin etkisi altında olduğu ifade edilmektedir. Yani beklediğimiz şeyi algılarız. Deneyimlerimize dayanarak hem nesnel hem de sosyal çevremizle ilgili birçok beklentiler geliştiririz; ve bu beklentiler daha sonraki algılamalarımızı sürekli etkiler. İçinde yetişilen kültür, o anda içinde bulunulan

⁷ D. Cüceloğlu, age, s.121-122; bkz. C. T. Morgan, *Psikolojiye Giriş Ders Kitabı*. Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Yayın No: 1, Ankara 1982, ss. 266-279.

⁸ D. Cüceloğlu, age, s. 123; ayrıca bkz. C. T. Morgan, age, 1982.

⁹ R. L. Atkinson ve diğ., *Psikolojiye Giriş*. (Çev.: Yavuz Alogan), Arkadaş Yayınevi, Ankara 2006, s. 156.

ortam, gereksinmeler ve benzeri her şey algısal beklentileri etkiler. Bu nedenle algılamalar mutlak bir gerçeklik ifade etmez. Her bireyin algılaması o bireyin gerçeğini oluşturur.¹⁰

2. Çanakkale Savaşları ve Sonuçlarının Önemi

18 Mart 1915 – 9 Ocak 1916 tarihleri arasında gerçekleşen Çanakkale Savaşları; deniz, kara ve küçük hava harekâtı ile bir bütün teşkil etmektedir. Deniz ve kara savaşları birbirinden önemli, değerli sonuçlar doğuracak, kahramanlıkları sergileyecek nitelikte görülmektedir. "Şark meselesinin" bir evresini oluşturan Çanakkale Savaşı Osmanlı İmparatorluğu'nu çökertmek, topraklarını paylaşmak amacını taşıyordu. Çanakkale Savaşının doğurduğu olumlu sonuçlar, onun önemini gözler önüne sermektedir. Eğer zafer kazanılmaydı, bugün Türk Devleti'nin varlığını sürdüremeyeceği söylenebilir. Dolayısıyla, Çanakkale savaşları Türk askerinin inanç, azim, cesaret ve vatan sevgisinin ölümsüz bir destanı olarak kabul edilmektedir.¹¹

20. yüzyıl başında arka arkaya gelen 1911 Trablusgarp ve 1912 Balkan Savaşları sonunda Osmanlı Devleti, Balkanlar'da, Doğu Trakya haricinde tüm topraklarını kaybetmiş, partiler arası mücadeleler nedeniyle idaresi neredeyse felç olmuş durumdaydı. Osmanlı Devleti İtilaf Devletlerinin kendisine karşı izlediği politikalar, son savaşlarda kaybedilen Osmanlı topraklarının geri alınması, Almanya'nın savaştan galip çıkacağı düşüncesi ile Almanya'ya yakınlaşmaya başladı. 2 Ağustos 1914'te imzalanan gizli bir antlaşma ile İttifak Devletleri saflarına katılan Osmanlı Devleti, güvenliği açısından seferberlik ve silahlı tarafsızlığını ilan etti. Amiral Souchon komutasındaki Türk donanmasının Karadeniz'deki Rus limanlarını bombardıman etmesi üzerine bu olayı savaş nedeni sayan Ruslar Kafkasya'dan Türk sınırını geçerek savaşı başlattılar. Osmanlı Devleti de Rusya ve İngiltere'ye resmen savaş ilan etti. Savaşın kısa sürede bitirilebilmesi, Rusya'nın Almanlara karşı savaşmasıyla mümkündü. Ancak müttefiklerinin yardımı olmaksızın Rusya bu gücü gösteremezdi.¹² Rusya'daki ham maddelerin batıya ve batının mamul maddelerinin Rusya'ya ulaştırılması için en uygun yol İngiltere'yi

¹⁰ D. Cüceloğlu, age, s. 125; ayrıca bkz. F. Baymur, *Genel Psikoloji*. İnkılap Yayınevi, İstanbul 2004, ss. 140–142.

¹¹ O. Aytepe, *Çanakkale Savaşı Bibliyografyası*. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, sayı: 7-72 Mayıs-Kasım 2000, ss. 25-26.

¹² O. Aytepe, agm, ayrıca bkz. F. Günesen, *Çanakkale Savaşları*. Kastaş A. Ş. Yayınları, İstanbul 1986.

Odessa'ya bağlayan Çanakkale ve İstanbul boğazları yolu idi. Ancak Çanakkale Cephesi'nin açılmasında birçok gerçek neden vardır. Bunlardan bazıları: İstanbul'u ele geçirerek Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını sağlamak ve harp dışı bırakmak; Türkleri barış yapmak zorunda bırakıp, Süveyş Kanalı ve Hindistan yolu üzerindeki Türk tehlikesini ve bütün cepheleri ortadan kaldırmak; Türklerin savaştan çekilmesiyle Almanya ve Avusturya-Macaristan'ı güneyden kuşatıp Avrupa'da tecrit etmek; Gizli yapılmış olan İstanbul Anlaşması ile Rusya'ya vereceklerini bildirdikleri Boğazlar bölgesini Rusya'dan önce ele geçirip barış masasına kuvvetli oturmak; Boğazları açarak Rusların kaynaklarından yararlanmak ve ekonomisini düzeltmek; İslam alemine karşı Hilafetin prestij ve otoritesini kırmak gibi.¹³

İlk deniz savaşı 3 Kasım 1914'te İtilaf devletlerine mensup kruvazörlerin boğazın Anadolu ve Rumeli yakasındaki tabyaları bombalamasıyla başladı. İtilaf Devletlerinin Akdeniz Başkomutanı Amiral Karden'in yaptığı taarruz planına göre; Boğaz bir ay içinde geçilmiş olacaktı. 19 Şubat 1915 günü donanma taarruza geçti. İngiliz ve Fransız zırhlıları Çanakkale boğazına saldırdılar. Tabyalarımızdan buna şiddetli bir topçu ateşi ile karşılık verildi. Bu karşılığı beklemeyen düşman donanması Mondros'taki üssüne dönmek zorunda kaldı. İtilaf Devletleri 20, 25 Şubat ve 5 Mart günü yeniden saldırıya geçti karşılıklı ateşler gerek tabyalarımızda ve gerek düşman gemilerinde önemli hasar ve zarar meydana getirdi. Müttefikler, sonuç alamadığı zorlamalardan sonra en son hücum planını uygulamak üzere 18 Mart 1915'te üç tümen halinde saldırıya geçti. Ancak Amiral De Robeck Çanakkale'nin geçilemeyeceği gerçeğini kabul ederek donanmasını geri çekti. İtilaf Devletleri son boğaz saldırısında ağır yenilgi almaları sonucu Gelibolu Yarımadasına karadan taarruz edilmesi kararı aldı ve 25 Nisan 1915'te boğazın her iki sahiline taarruza geçti. Ancak kara savaşlarında da ağır yenilgiye uğrayan müttefikler tahliye kararı aldı ve 9 Ocak 1916'da Çanakkale'den çekilmek zorunda kaldılar. Çanakkale Savaşı'nda İtilaf Devletleri, Türk kaynaklarına göre toplam 180.000 zayıat vermiştir. Türkler ise kara muharebelerinde 57.084, deniz muharebelerinde 179.000, şehit, yaralı, esir ve kayıp olmak üzere toplam 211.000

¹³ O. Aytepe, agm; ayrıca bkz. M. Çulcu, *Kanlısirt Günlüğü Mehmet Fasih Bey'in Çanakkale Anıları*. Denizler Kitabevi, İstanbul 2002; H. Kaya, *Çanakkale Savaşları'nın Dünya Tarihi Açısından Önemi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği, Semineri Ödevi. 2003; A. M. Tuncoku, *Anzakların Kaleminden Mehmetçik Çanakkale 1915*. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Ankara 1997.

zayıf vermiştir. Bu savaşlarda birçok okumuş ve aydın insanımız kaybedilmiş, bunun etkileri ileriki yıllarda kendini göstermiştir.¹⁴

Çanakkale Savaşları'nın dünya tarihi açısından önemli sonuçlarını şöyle sıralayabiliriz:

1. Birleşik düşman filosu, İstanbul'a girme ümidini kaybetti. Türk askerlerinin ise Balkan Savaşlarında kaybettiği moralini düzeltti.

2. Rusya ile müttefiklerinin irtibatlarının sağlanamaması, savaşı iki yıl uzatmıştır. Çarlık Rusya'nın yıkılmasına sebep olmuştur. Bolşevik idarenin gelmesine de sebep olmuştur. Bu durum ise daha sonra yeni Türk hükümeti ile anlaşma ve müttefiklerine karşı düşmanca bir tutum içine girmesine sebep olmuştur.

3. Alman Cephesi'nin hafiflemesine sebep olmuştur. Çünkü İngiliz ve Fransız birliklerinin ağırlık merkezi Çanakkale olmuştur. Doğu Alman Cephesi de bundan nefes almıştı.

4. İş başında bulunan İngiliz Hükümeti, muhafazakâr parti ile karma hükümet kurmak zorunda kalmış, böylece hükümet içinde bazı huzursuzlukların çıkmasına, neticede Avrupa'nın en zengin ülkesinin bu savaş nedeniyle dışarıdan borç alan devletlerarasına girmesine sebep olmuştur.

5. Dostlarından yardım alamayan Rusya'nın güneye inmesi engellenmiştir. Bu da ileride Türk İstiklâl Savaşı'nın daha kolay kazanılmasına sebep olmuştur.

6. Esir milletlerin, istiklâl mücadelesine girmelerine ve Fransa ile İngiltere'nin de yenilebileceklerine inanmalarını sağlamıştır.

7. İki taraf için de çok kanlı savaşlara yol açan bu muharebe, bu cephede büyük insan gücünün yok olmasına sebep olmuştur.

8. Churchill'in hedefi ise "Dünya tarihini değiştirmek" değişti. Osmanlı İmparatorluğu'nu ikiye bölmek, payitahtı felce uğratmak, bölemedi ve paylaşamadı. Osmanlılara karşı Balkan Devletlerini birleştirmek, başaramadı. Sırbistan'ı kurtarmak ve Rus Başkomutanına yardım etmek ve savaşın süresini kısaltmak boş yere

¹⁴ O. AYTEPE, agm; ayrıca bkz. H. KAYA, age; Y. SEMİZ, 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, , sayı: 14, GÜZ 2004.

insan kaybına mani olmaktı. Ama hiçbirine mani olmadı ve hiçbirini başaramadı. Neticede kendisi kahroldu.

9. ABD Dış Politika Enstitüsü'nün 1930 yılı yayınından elde edilen bilgilerden anlaşıldığına göre de "Kimse pek farkında değil ama boğazlar kapılmasaydı Amerika belki savaşa girmeyecek ve bu kadar can ve mal kaybına uğranılmayacaktı".

10. Nihayet Çanakkale Muhabereleri'ndeki Türk direnişi, yalnız Çarlık İmparatorluğu'nu yıkmakla kalmamış, ülkesinde güneş batmayan Büyük Britanya İmparatorluğu'nda da ilk yarayı açmıştır ve böylece de emperyalizmin yıkılmasına vesile teşkil etmiştir.

11. Türk Ordusu'nun gösterdiği cesaret ve azim ile itilaf devletleri, dünyada askeri alanda büyük itibar kaybına uğramıştır.

12. Avrupa'nın "Şark Meselesi Projesi" Çanakkale Zaferi sebebiyle yok oldu.¹⁵

3. Şehitlik Olgusu

182 | db

İslam düşüncesinde şehit kavramı*, Allah yolunda bir Müslümanın hayatını vermesi anlamına gelmektedir. Özellikle insanlar için kutsal bir anlam taşıyan vatanları uğruna düşmanlarıyla mücadele etmesi ve savaşması İslam dini içinde özel bir öneme sahiptir.¹⁶ Bu vatanı savunma anlayışı çerçevesinde dini metinlerde teşvik ve yönlendirmelere sık sık rastlanabilir. Savaşın İslam düşüncesi içerisinde kişiler için önemi, sonuçları açısından elde edilecek manevi ödül ve karşılıklarıdır. Manevi olarak savaş sonrası elde edilebilecek iki makam şehitlik ve gaziliktir. Şehitliğin cennette peygamberlerden sonra en yüksek merteye olduğu ve birçok nimetle ödüllendirilecekleri Kuran-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in sözlerinde yer almaktadır. Ayrıca birçok şair ve yazarın edebi eserlerinde de Çanakkale savaşı gibi bir milletin kendi vatanlarını savunması sonucu ulaşılan şehitlik ve gazilik destansı bir dille övülmüştür.

¹⁵ R. Eren, *Çanakkale Savaşları'nın Mana ve Ehemmiyetinin Muhtasar Bir Değerlendirilmesi*, Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş yayınları, Çanakkale 1995; A. Güzel, *Avusturya Resmî Tarihinde Gelibolu / Çanakkale*, Açsam Yayıncılık Çanakkale 1996; akt.: H. Kaya, age.

* Şehitlik olgusu ve kavramına bilindiği gibi sadece İslam dini değil diğer din ve ideolojiler de önem vermektedir. Ancak çalışmamız sadece İslam dini ile sınırlı olduğundan dolayı bu konu bu çerçevede ele alınmıştır.

¹⁶ Y. N. Öztürk, *Asrı Saadet Şehitleri*. İstanbul: Yeni Boyut, 1997.

Çanakkale savaşları sürecinde meydana gelen birçok sıra dışı öykü ve yaşantılardan bahsedilmektedir. Bu yaşantılar çoğunlukla kulaktan kulağa aktarılarak günümüze ulaştığı olayın şahitleri tarafından da doğrulanmaktadır. Savaşa bilindiği gibi bir yönüyle teknik yönü yanında, asker ve komutanların motivasyon ve manevi güçlerinin de yön vermesi mümkündür. Bu bir savaş tecrübesinde yaşanması normal olarak karşılanan bir durum iken aynı zamanda savaş sonrasında dile getirilen kahramanlık ve olağanüstü anlatıların mitolojik bir kimliğe bürünmesine de şahit olunmaktadır. Bununla birlikte tarihsel bir gerçeklik olarak savaşın önemli boyutlarının yanında vatanlarını canlarını ortaya koyarak savunan insanların sahip oldukları inanç dünyaları içinde yaşayabilecekleri sıra dışı durumlar da aktarılan şahitlerin hatıralarında sıklıkla dillendirilmektedir. Dolayısıyla bir milletin varoluş mücadelesi haline dönüşen böylesine bir savaşın tarihsel gerçeklik içindeki askeri yönüyle birlikte yadsınamayacak bir manevi-inanç yönünün de olduğu kabul edilmektedir. Nitekim ulaşabildiğimiz kadarıyla Çanakkale savaşlarıyla ilgili kaleme alınan birçok eser ve çalışmanın¹⁷ Çanakkale savaşlarının bir inanç savaşı şeklinde algılanması gerçeğini bize göstermektedir. Aslında konunun işlenmesi veya algılanmasında ağırlık noktamızın çok fazla manevi tarafa doğru eğilim göstermesinde en başta etken faktör bu yayın ve eserlerdir denilebilir. Aynı zamanda savaş sonrası şehitlik olgusunun da insanlar tarafından algılanmasında şüphesiz ilgili dini metin ve söylemlerin etkisi de yadsınamaz. Sözgelimi İslam dini içinde kutsal kitap ve Hz. Muhammed'in hadislerinde şehitlikle ilgili birçok açıklamalar bulunmaktadır.¹⁸ Sonuç olarak bir yönüyle maddi ve teknik boyutu diğer taraftan manevi-motivasyonel boyutunun birlikte görüldüğü Çanakkale savaşları Türk milletinin algı dünyasında varoluşsal ve etkili bir şekilde yer almaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı ise, üniversite öğrencilerinin çeşitli değişkenler açısından Çanakkale savaşlarıyla ilgili bilişsel algı ve yorumlama biçimlerini belirlemeye çalışmaktır. Bunun yanı sıra araştırmada, “demografik değişkenlerle Çanakkale savaşları algısı ve şehitlik algıları arasında anlamlı bir ilişki vardır.”; “din ve din-darlık algısı ile Çanakkale savaşları ve şehitlik algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır.”; “Çanakkale savaşları algısı ile şehitlik algısı

¹⁷ M. Çulcu, age; A. M. Tuncoku, age.

¹⁸ İslam düşüncesinde şehitlik ve şehitler hakkında geniş bilgi için bkz. Y. N. Öztürk, age; A. Yüce, age.

ve ziyaret sonrası etki ve değişim arasında anlamlı bir ilişki vardır.”; “Savaş ve şehitlik alanlarını ziyaret etme ile ziyaret sonrası etki ve değişimle arasında anlamlı bir ilişki vardır.”; Ziyarete etken faktörlerle ziyaret sonrası etki ve değişim arasında anlamlı bir ilişki vardır.” gibi denencelerin test edilmesi de amaçlanmıştır.

Yöntem

Örneklem

Bu çalışmanın örneklemini, 2009-2010 öğretim yılında, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi'ne bağlı Su Ürünleri Fakültesi (n=31), Ziraat Fakültesi'nin Peyzaj Mimarlığı Bölümü (n=20) ve Eğitim Fakültesinin Sınıf Öğretmenliği (n=39), Coğrafya Öğretmenliği (n=18), Sosyal Bilgiler Öğretmenliği (n=10), Edebiyat, Resim Öğretmenliği, Biyoloji, Almanca, Matematik, İngilizce, Kimya, Fizik, Okulöncesi ve Türkçe Bölümlerinde (n=21) 1., 2., 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören öğrenciler arasından tesadüfi yöntemle seçilmiş 139 kişi (erkek=51; %36.7, kız=88; %63.3) oluşturmaktadır. Deneklerin yaş ranjı, 19–24 olup, yaş ortalaması $\bar{x} = 21.09$ 'dur (S=1.29).

Öğrencilerin % 86,3'ü (n= 120) sosyo-ekonomik düzeylerini orta, % 10.8'i (n=15) alt, % 2,9'u (n=4) ise üst düzeyde olduklarını ifade etmişlerdir.

Veri Toplama Aracı

Bu çalışmada veri toplama aracı olarak, “Çanakkale Savaşlarını Algı ve Yorumlama Biçimleri Anketi” kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama aracı, dört kısımdan oluşmaktadır. Formun birinci bölümü, öğrencilerin demografik özellikleri ve dinin (bireyler için) önemi, öznel dindarlık algılarıyla ilgili sorulardan; ikinci bölümü, Çanakkale savaşları algılarıyla ilgili sorulardan; üçüncü bölüm, şehitlik olgusu ve algı biçimleri ve son bölüm ise Çanakkale savaş ve şehitlik alanları ziyaret etme ve etki boyutuyla ilgili toplam 23 sorudan oluşmaktadır. Bu araç, üniversitede öğrenim gören öğrencilerin, Çanakkale savaşları, şehitlik olgusu ve şehitlik alanlarını ziyaret etme ve etki boyutuyla ilgili algılama düzeylerini saptamak ve yorumlayabilmek amacıyla tarafımızdan oluşturulan bir öz-değerlendirme anketidir.

İşlem

Yukarıda ifade edilen veri toplama aracı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, Ziraat Fakültesi'nin Peyzaj Mimarlığı Bölümü ve Eğitim Fakültesinin Sınıf Öğretmenliği, Coğrafya Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği, Edebiyat, Resim Öğretmenliği, Biyoloji, Almanca, Büro yönetimi, Matematik, İngilizce, Kimya, Fizik, Okulöncesi ve Türkçe Bölümlerinde öğrenim gören öğrencilere, Şubat-2010 tarihinde uygulanmıştır. Su Ürünleri Fakültesi, Ziraat Fakültesi'nin Peyzaj Mimarlığı Bölümünde sınıf ortamında öğrencilere dağıtılarak doldurmaları sağlanmıştır. Ancak diğer fakülte ve bölümlerde uygulama daha çok sınıf ortamı dışındaki mekânlarda gerçekleştirilmiştir. Anketlerin Eğitim Fakültesindeki uygulamaları esnasında öğrenci topluluklarından da yardım alınmıştır. Tüm uygulamalarda toplam 160 anket formu dağıtılmış, eksik doldurma ya da iade edilmeme nedeniyle değerlendirmeye alınan form sayısı 139 olmuştur.

Bulgular ve Değerlendirme

1. Din ve dindarlık algısıyla ilgili bulgular

db | 185

Tablo 1. Din sizin için ne kadar önemli?

	n	%
Hiç önemli değil	2	1,4
Biraz önemli	8	5,8
Önemli	61	43,9
Çok önemli	67	48,2
Toplam	138	99,3

Katılımcılar Tablo 1'de görüldüğü gibi dini "çok önemli" (n=67, %48,2) ve ardından "önemli" (n=61, %43,9) derecede görmektedirler.

Tablo 2. Kendinizi ne kadar dindar hissediyorsunuz?

	n	%
Hiç dindar değil	10	7,2
Biraz dindar	44	31,7
Dindar	77	55,4
Çok dindar	3	2,2
Toplam	134	96,4

Tablo 2’de katılımcıların (n=77) %55,4 oranında kendilerini “dindar”, ikinci olarak (n=44) %31,7 oranında ise “biraz dindar” olarak görmektedirler.

2.Çanakkale savaşları algısıyla ilgili bulgular

2.1. Çanakkale savaşlarının ne ifade ettiği ile ilgili bulgular

Tablo 3. Çanakkale savaşları ne ifade ediyor?

	n	%	
Türk milleti ve ordusunun emperyal devletlere karşı kazandığı büyük bir zafer	14	10,1	
Birinci Dünya Savaşının sadece bir cephesinde meydana gelen savaşlar	1	,7	
Abartılmış bir kahramanlık öyküsü halini almış bir cephe savaşı	2	1,4	
Milli-dini ve manevi bir coşku ifade eden bir savaş	21	15,1	
Türk milletinin azim kararlılık birlik beraberlik gösterdiği bir kurtuluş mücadelesi	99	71,2	
Toplam	137	98,5	

186 | db

Katılımcılara “Çanakkale savaşları sizin için ne ifade ediyor” sorusu yöneltilmiş ve Tablo 3’te görüldüğü gibi en yüksek oranda işaretlenen ifade seçeneği “Türk milletinin azim kararlılık birlik beraberlik gösterdiği bir kurtuluş mücadelesi” (n=99, %71,2) olmuştur. İkinci ve üçüncü sırada en çok işaretlenen ifade seçeneklerinin ise “Milli-dini ve manevi bir coşku ifade eden bir savaş” (n=21, %15,1) ve “Türk milleti ve ordusunun emperyal devletlere karşı kazandığı büyük bir zafer” (n=14, %10,1) olduğu tespit edilmiştir.

Türk milleti tarihinde önemli varoluş mücadelelerinden biri olarak kabul edilen Çanakkale savaşları tarihi gerçeklerle uygun bir şekilde katılımcılar tarafından da bu şekilde algılanmıştır denilebilir. Seçenekte ifade edildiği gibi birlik beraberliğin, azim ve kararlılığın zirvesini gösteren Türk milleti önemli bir kurtuluş mücadelesi verdiğini yabancı tarihçiler de dahil birçok tarih uzmanı kabul etmektedir. Ayrıca katılımcılar bu savaşın milli-dini ve manevi boyutunun da olduğunu işaretledikleri diğer seçenekle belirtmektedirler. Öğrencilerin özellikle bir cevap seçeneğinde yoğunlaşmaları, onların konuyla ilgili bilgi kaynakları ve ziyaret esnasında hissettikleri duygularıyla ilişkili olabilir. Nitekim konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde bu doğrultuda bilgilendirmelerin yer

aldığı görülebilecektir. Aynı zamanda ziyaret esnasında anlatılanların ve sosyal etki altında savaş ve şehitlik alanlarının ortaya çıkarabileceği duygusal yoğunlukların bu tür algılamaya yol açabileceği de söylenebilir.

2.2. Çanakkale zaferinde etken faktörlerle ilgili bulgular

Tablo 4. Zaferde etken faktörler

	n	%
Askeri güç ve teknikler	8	5,7
Komutanların deha ve becerileri	17	12,2
Dini-manevi motivasyonlar	36	25,8
Milli duygular, birlik beraberlik duygusu	68	48,9
Dönemin uluslar arası siyaset dengesi	1	,7
O dönemdeki dünyadaki gelişme ve şartlar	3	2,1
Toplam	133	95,6

Tablo 4’de görüldüğü gibi katılımcılardan “Çanakkale savaşlarında elde edilen zaferde etken faktörler önem sırasına göre sıralamaları” istenmiş ve verilen cevaplar arasında birinci sırada “Milli duygular, birlik ve beraberlik duygusu” seçeneği (n=68, %48,9) yer almıştır. Bundan sonra en yüksek oranda işaretlenen seçenekler sırasıyla “Dini-manevi motivasyonlar” ve “Komutanların deha ve becerileri” belirlenmiştir. Bununla birlikte katılımcıların bu soruya verdikleri cevaplara genel olarak bakıldığında sıralama türü olarak ilk üçte en çok karşılaşılan ifade seçenek grupları şunlardır: 1-“Dini-manevi motivasyonlar”, 2-“Milli duygular, birlik beraberlik duygusu”, 3-“Komutanların deha ve becerileri” (n=27); 1-“Milli duygular, birlik beraberlik duygusu”, 2-“Dini-manevi motivasyonlar”, 3-“Komutanların deha ve becerileri” (n=28); 1-“Milli duygular, birlik beraberlik duygusu”, 2-“Komutanların deha ve becerileri”, 3-“Askeri güç ve teknikler” (n=19).

Katılımcıların işaretledikleri seçenekler, Çanakkale savaşlarının hem manevi hem de askeri yönünün olduğu şeklinde bir algıyı göstermektedir. Tüm savaşlarda olduğu gibi Çanakkale savaşlarında da insan ve onun değerlerinin ne kadar önemli olduğu bilinmektedir. Özellikle bu milli-manevi-dini değerler, Çanakkale savaşları sürecinde ifade edildiği kadarıyla son derece sınırlı askeri imkanlarla yürütülmekte olan bir durumda daha da önem kazanmaktadır. O dönemin şartlarının Türkiye’inde gelişmiş kabul edilen silah ve teçhizat olmadığı hatta böyle bir yetersizliklerin yanında karşı düşman orduları ise gerek deniz donanma kuvvetleri gerekse silah

ve teknikler bakımından ileri teknolojilere sahip oldukları bilinmektedir. Böyle bir tarihsel durumun Çanakkale savaşlarıyla ilgili sözlü-yazılı anlatı ve söylemlerde baskın bir biçimde öne çıkması durumuyla, çalışmamıza katılan katılımcıların Çanakkale zaferiyle ilgili algılarında bu milli-manevi boyutu öne çıkaracak seçenekleri işaretlemelerinin tutarlı olduğu söylenebilir. Ancak öğrenciler bu değerlere öncelik verseler de askeri teknik ve komutanların becerilerini de birlikte vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla savaşın her iki boyutunun da algılamaalarda öne çıktığı görülmektedir.

2.3. Çanakkale savaşları hakkındaki bilgi kaynaklarıyla ilgili bulgular

Tablo 5. Bilgi kaynakları

	n	%
Aile	11	4,7
Konferans-panel	28	11,9
Radyo-televizyon programları	30	12,8
Arkadaş çevresi	20	8,5
Kitap-dergi ve gazeteler	76	32,4
Şehitlik ziyaretindeki gezi rehberi ya da kişiler	69	29,4
Toplam	234	100

188 | db

Tablo 5'te yer alan sayılar katılımcıların soru seçeneklerini işaretleme sayılarını göstermektedir. Buna göre katılımcılara yöneltilen “Çanakkale savaşları hakkındaki bilgi kaynaklarınız nelerdir?” sorusuna alınan yanıtlarda en yüksek oranda işaretlenen “Kitap-dergi ve gazeteler” (n=76) seçeneği ve ardından ikinci yüksek oranda işaretlenen seçenek “Şehitlik ziyaretindeki gezi rehberi ya da kişiler” (n=69) yer almıştır. Üçüncü ve dördüncü sırada yoğunlukta işaretlenen cevap ifadeleri ise şunlardır: “Radyo-televizyon programları”(n=30) , “Konferans-panel” (n=28).

Katılımcıların yüksek oranda rapor ettikleri ilk iki seçenek, yazılı ve sözlü anlatının her ikisinin de algılara yön verebileceğini akla getirmektedir. Öğrencilerin önemli bir kısmı kitap-dergi ve gazetelerden Çanakkale savaşlarıyla ilgili bilgiler alırken diğer önemli bir grup ta şehitlik ziyaretindeki rehber ya da o anda bulunan kişilerden bilgilenmektedirler. Bilindiği gibi konuyla ilgili yeterli denebilecek kadar önemli miktarda yazılı kaynağın olduğu ve ulaşılabilir bir özellik taşıdığı gözlemlenmektedir. Ayrıca Çanakkale’de şehitlik ve savaş alanları gezilerinde ziyaretçiler için önemli bir bilgi kaynağı olarak gezi rehberlerinin yardımcı oldukları söylenebilir. Sonuç olarak elde edilen bulguya göre de, her iki bilgi

kaynağının konuyla ilgili algılamaları şekillendirebilecek özelliğe sahip oldukları tespit edilmiştir.

3. Şehitlik olgusu ve algı biçimleriyle ilgili bulgular

3.1. Savaşta ölen tüm askerlerin şehit olarak kabul edilip edilmeyeceğiyle ilgili bulgular

Tablo 6. Savaşta ölen tüm askerler şehit mi?

	n	%
Evet	61	43,9
Hayır, sadece Müslüman olanlar	74	53,2
Toplam	135	97,8

Katılımcılar, “Sizce savaşta ölen tüm askerler şehit olarak kabul edilebilir mi?” sorusuna “Hayır, sadece Müslüman olanlar” (n=74, %53,2) şeklinde cevap vermişler. Ayrıca “evet” tüm askerler şehit olarak kabul edilebilir, yanıtının oranı (n=61, %43,9) ise birinci sıradaki seçeneğe yakınlık gösterecek niteliktedir. Elde edilen bulguya göre katılımcıların büyük kısmı şehitliği sadece Müslüman olmayla ilişkilendirirken, azımsanmayacak bir bölümü de dini bir sınırlamadan yana olmadıklarını rapor etmektedirler. Sonuçta bu bulgu şehitlik olgusunun öğrenciler tarafından iki yönlü bir şekilde algılandığını göstermektedir. Yani dini alanlar yanında din dışı alanlarda da her iki anlamda şehitlik kavramının kullanılabilmesi şeklinde bir algıdan söz edilebilir.

3.2. Şehitlerin öldükten sonra hala dünyada faaliyetlerinin olabileceğiyle ilgili bulgular

Tablo 7. Şehitlerin dünyada faaliyetlerinin sürüp sürmediği

	n	%
Evet	92	66,2
Hayır	43	30,9
Toplam	135	97,1

“Şehitlerin öldükten sonra hala dünyada faaliyetlerinin olabileceğine inanıyor musunuz?” şeklindeki soruya katılımcıların “evet” seçeneğini yüksek oranda işaretledikleri (n=92, %66,2), “hayır” seçeneğini işaretleyenlerin ise örneklemin %30,9’unu oluşturduğu (n=43) tespit edilmiştir. Bu bulgu öğrencilerin Çanakkale savaşları ve şehitlik olgusuyla ilgili bilgi kaynaklarının etkisi olarak yorumlanabilir. Zira örneklemin kendilerine yöneltilen bilgi kaynaklarıyla ilgili soruya önemli bir kısmının birinci derecede yüksek oranda

kitap-dergi ve gazeteler seçeneğini, ikinci derecede ise şehitlik alanlarındaki kişi veya gezi rehberleri seçeneğini işaretledikleri aktarılmıştı. Bu konuyla ilgili özellikle dini gelenek ve kültür içinde geniş bir yer ayrıldığı ve halk arasında da yaygın anlatılar arasında bu tür bilgilerin yer edindiği bilinmektedir. Dolayısıyla bu tür algılamalarda bu iki faktörün etkisinin olabileceği söylenebilir.

Savaşta vatanları uğruna canlarını verenlerin şehit olarak anılmalarının önemiyle ilgili bulgular

Tablo 8. Savaşta ölenlerin şehit olarak anılmaları önemli mi?

	n	%
Hiç önemli değil	-	-
Biraz önemli	2	1,4
Önemli	35	25,2
Çok önemli	101	72,7
Toplam	138	99,3

190 | db

Katılımcılar Tablo 8’de görüldüğü gibi “Savaşta vatanları uğruna canlarını verenlerin “şehit” olarak anılmaları sizce ne kadar önemli?” şeklindeki soruya yüksek oranda “çok önemli” (n=101, %72,7) olarak cevap vermişlerdir. Yine aynı şekilde katılımcıların geriye kalan kısmı da “önemli” seçeneğini işaretleyerek (n=35, %25,2) şehitlik olgusunu önemsemektedirler.

Tablo 6, 7 ve 8’deki bulgular, içinde bulunduğumuz kültürün şehitlik olgusuna verdiği önem ve değerle katılımcılar tarafından bu durumun algılanışı tutarlılık göstermektedir. Özellikle kültürümüzde geniş bir yer tutan şehitlik algısının, İslam dininin temel başvuru kaynaklarından olan Kuran ve Hz. Muhammed’in söz ve yaşantısıyla ilgili anlatılardan beslendiği söylenebilir. En azından fiziksel ve ruhsal yaralanmalara hatta yaşam kaybına sebep olabilecek bir ortamda sonuçları açısından da birçok trajedilere yol açabileceği yaşanan bir gerçektir. Böylesine ağır psikolojik bir yönünün de olduğu savaş gibi durumlarda güçlü ruhsal-manevi motivasyonlar bu gerilimin hafiflemesine yardımcı olabilir. Savaşın askeri teknik yönü ne kadar güçlü olursa olsun bilindiği gibi savaşların temel unsuru insan psikolojisidir. Şehitlik kavram ve olgusunun dini bir temeli olması ise, savaşanlar ve arkasında kalan insanlar için diğer bir hayatta (ahiret) mutluluk vaad etmesi açısından önem kazanmaktadır. Zira dini anlatı ve söylemlerde ifade edildiği gibi, diğer dünyada “şehitlik makamı” kavramı cennet gibi bir ödülle ilişkilendirilmektedir. Ayrıca şehitlik gibi bir dini kavramın savaşan insanların ruh

dünyalarında kutsallık duygusunu hissettirmesinin öneminden de bahsedilebilir. Bilindiği gibi tarih boyunca birçok savaş belirli bir kutsal düşünce, duygu ve sembollerin desteği ile başlatılmıştır. Bu durum savaşın açısından önemli ruhsal motivasyon, güç ve istek anlamına gelmektedir. Dolayısıyla şehitlik olgusu ve kavramı her din mensubu açısından önemli bulunmaktadır ve özünde bu kavramın dini bir kavram olmasına rağmen, dini bir sınırlamaya tutulmadan tüm dünyada savaşla ilgili ortamlarda kullanıldığı söylenebilir. Sonuç olarak çalışmamıza katılan öğrencilerde de bu konuyla ilgili önemli miktarda ilgi ve farkındalığın olduğu elde edilen bulgulara göre görülmektedir.

3.4. Çanakkale savaşlarıyla ilgili ve şehitlerle ilgili olağanüstü öykülere inanıp inanmamalarıyla ilgili bulgular

Tablo 9. Şehitlerle ilgili olağanüstü öykülere inanıyor musunuz?

	n	%
Evet	112	80,6
Hayır	26	18,7
Toplam	138	99,3

db | 191

Tablo 9’de görüldüğü gibi, “Şehitlerle ilgili olağanüstü öykülere inanıyor musunuz?” sorusuna katılımcıların verdikleri cevap yüksek oranda “evet” seçeneğinde yoğunlaştığı (n=112, %80,6) görülmektedir.

Tablo 10. Kahramanlık öykülerine inanıyor musunuz?

	n	%
Evet	126	90,6
Hayır	11	7,9
Toplam	137	98,6

Katılımcılar, “Çevrenizden Çanakkale savaşlarıyla ilgili kahramanlık öykülerine inanıyor musunuz?” şeklindeki soru ifadesine verdikleri cevap seçenekleri arasında “evet” inaniyorum seçeneği yüksek bir oranda (n=126, %90,6) işaretlendiği saptanmıştır.

Tablo 9 ve Tablo 10’daki bu bulgular, dini ve geleneksel kültürde aktarılan tüm kahramanlık öykülerindeki doğrulanması ya da yanlışlanması mümkün olmayan olay ve kişilerin sahip oldukları doğüstü özellikleriyle ilişkili olabilir. Çanakkale savaşlarının genellikle insanlar arasında bu öykülerle tanınıyor olması gerçeği de göz önünde tutulmalıdır. Derin tarihsel ve askeri teknik anlatı ve yo-

rumları yerine daha metafizik ve manevi bir şekilde anlatılan- ya da algılayıcılar tarafından bu tür yönlerinin seçilmesi- mucizevi birçok olay ve hatıraların yaygınlığı böyle bir algıyı güçlendirebilir. Aynı zamanda dini kültürde, İslam dini içinde yer alan şehitlerle ilgili sözlü-yazılı söylemlerin de bu anlayışlar üzerinde etkisi olabilir. Nitekim Kuran'da ve Hz. Peygamber'in sözlerinde olduğu gibi aslında dinin görünmeyene ait referanslarının, modern bilimin parapsikolojik olgular olarak nitelendirdiği bir alanda daha çok kabul görmesi beklenir bir durumdur. Modern bilimlerin pozitivistik özelliği inanç ve değerler dünyasına kayıtsız kalmakla, açıklama ve yorumları kaçınılmaz olarak değersiz görmeye ya da üzerinde düşünme ve yorumlama yöntemi geliştirmemeye neden olabilmektedir. Dolayısıyla hem kahramanlıkla ilgili hem de şehitlerle ilgili doğüstü kabul edilebilecek birçok öykü ve olayın insanların anlam ve algı dünyalarında önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

4. Çanakkale savaş ve şehitlik alanını ziyaret etme ve etki boyutuyla ilgili bulgular

192 | db

4.1. Çanakkale'de yer alan savaş ve şehitlik alanlarını ziyaret etme oranıyla ilgili bulgular

Tablo 11. Savaş ve şehitlik alanlarını ziyaret ettiniz mi?

	n	%
Evet	134	96,4
Hayır	4	2,9
Toplam	138	99,3

Tablo 11'de görüldüğü gibi katılımcıların savaş ve şehitlik alanlarını ziyaret oranlarının oldukça yüksek olduğu (n=134, %96,4) belirlenmiştir.

4.2. Bu ziyaretlerin bireysel ya da grup olarak gerçekleşmesi oranı ve ziyaretin etki düzeyi ile ilgili bulgular

Tablo 12. Ziyaretler bireysel mi grup olarak mı?

	n	%
Bireysel	16	11,5
Grup olarak	108	77,7
Her ikisi	11	7,9
Toplam	135	97,1

Katılımcıların bu ziyaretlerini çoğunlukla gruplar şeklinde (n=108, %77,7) yerine getirdikleri Tablo 12'da görülmektedir.

Tablo 13. Bu ziyaretler sizi etkiledi mi?

	n	%
Hiç etkilemedi	1	,7
Biraz etkiledi	8	5,8
Etkiledi	42	30,2
Çok etkiledi	83	59,7
Toplam	134	96,4

Bu ziyaretlerin katılımcıları etkileme oranının araştırıldığı bu soruda “çok etkiledi” seçeneği (n=83, %59,7) ve “Etkiledi” seçeneği (n=42, %30,2) cevap oranlarının yoğunluğu açısından ilk iki sırada yer almaktadır.

Tablo 14. Ziyaret sonrası duygu-düşünce-davranışlarda değişim oldu mu?

	n	%
Evet	108	77,7
Hayır	26	18,7
Toplam	134	96,4

Katılımcılara “Ziyaret sonrası duygu-düşünceleriniz ve davranışlarınızda bir değişim oldu mu?” sorusu yöneltildiğinde yüksek oranda “Evet” seçeneğinin işaretlendiği (n=108, %77,7) tespit edilmiştir.

Tablo 15. Ziyaret sonrası nasıl bir değişiklik oldu?

	n	%
Hiçbir değişikliğe sebep olmadı	6	2,7
Evet oldu, atalarımıza karşı şükran hissettim	45	20,5
Tarihimize karşı daha fazla bilinçlendim	51	23,2
Kültürel çevrem karşı duyarlılığım arttı	25	11,4
Milli duyarlılığım güçlendi	72	32,8
Dini duygu ve davranışlarımda artışlar oldu	20	9,1
Toplam	219	100

Tablo 15’te görüldüğü gibi katılımcılar “Bu ziyaretler sonrasında duygu, düşünce ve davranış olarak yaşamınızda nasıl bir değişikliğe sebep oldu?” şeklindeki soruya oran olarak ilk sırada “Milli duyarlılığım güçlendi” şeklindeki seçeneği (n=72) işaretledikleri saptanmıştır. Oran olarak ikinci ve üçüncü sırayı ise şu ifade seçenekleri paylaşmaktadır: “Tarihimize karşı daha fazla bilinçlendim”; “Evet oldu, atalarımıza karşı şükran hissettim”.

Tablo 12, 13, 14 ve 15’te elde edilen bu bulgular daha önceki sorularda ifade edilen Çanakkale savaşları ve şehitlik olgusu algıla-

rıyla tutarlılık göstermektedir. Katılımcıların savaş ve şehitlik alanlarını ziyaretlerinin yüksek oranda olması, onların bu konularla ilgili algılarını özellikle şehitlik alanındaki gezi rehberlerinin de anlatılarıyla şekillendirdiği görülmektedir. Ayrıca bu durum ziyaret edilen mekânların insan psikoloji üzerinde doğrudan etkilerini görmek açısından da önemlidir. Savaşların gerçekleştiği Gelibolu yarımadasında tüm alanlarda birçok sıra dışı ya da mucizevî olayın gerçekleştiğini bilerek ziyaretlerin yapılması duygusal anları da beraberinde yaşatabilir. Özellikle bazı cephe ve siperlerin orijinal haliyle ve sonrasında savaş hatıralarının izlerinin hala gözlemlenebiliyor olması daha yoğun duygu ve düşünceleri ortaya çıkarabilir. Ziyaretlerin daha çok gruplar şeklinde yapılması da sosyal etki sonucu savaşların algılanmasını şekillendirmede yönlendirici olabilir. Çoğunlukla öğrenci topluluklarıyla Çanakkale’de şehitlik alanlarını ziyaret etmenin grup psikolojisi içinde daha bilgilendirici ve duygusal özelliği anlaşılabilir bir durumdur. Aynı zamanda Tablo 13 ve 14’de aktarıldığı gibi bu tür faktörlerin de etkisiyle birçok etkilenme ortamı gerçekleşmektedir. Tablo 15’de bu etkinin yönü araştırma amacıyla bazı ifadeler katılımcılara sunulmuş ve bunlardan öne çıkan “milli duyarlılığın artması”, “tarih bilinci” ve “atalarımıza karşı şükran hissinin doğması” gibi seçenekler tercihte öne çıkmıştır. Dolayısıyla katılımcıların savaş ve şehitlik alanlarını ziyaretlerinin yüksek oranda olması ve daha çok gruplar halinde bu ziyaretlerin gerçekleşmiş olması etkinin oranını doğrudan yönlendiren birer faktör olarak görülebilir. Ziyaret sonrasında duygu-düşünce ve davranışlardaki değişimin yüksek oranda olması ve bu değişimin konuyla ilgili bilinçlenme ve duyarlılıkların artmasında etkisinin olmuş olması da dikkati çeken diğer bir husustur.

194 | db

4.3. Ziyaretlerin temelindeki duygu ve düşüncelerle ilgili bulgular

Tablo 16. Ziyarete en çok etkili faktör?

	n	%
Dini duygu-düşünce ve eğilimler	27	17,5
Milli duygular	105	68,1
Turistik gezi	22	14,2
Toplam	154	100

“Bu ziyaretin temelinde en çok etkili faktör hangisidir?” şeklinde katılımcılara yöneltilen soruda “milli duygular” seçeneğinin yüksek bir oranda işaretlendiği görülmektedir. Bu bulgudan anlaşılabilir olanın, katılımcıların milli duygularla ziyaretlerini gerçekleştirdikleri söylenebileceği gibi, anketin şehitlik alanlarını ziyaret sonrası doldurmanın bir göstergesi olarak da anlaşılabilirliğini söylemek mümkündür. Çünkü katılımcılar daha önceki Çanakkale savaşlarıyla ilgili algıları inceleme sorularında bu durumun yani milli duyarlılığın artmasının bir sonuç olduğunu rapor ettikleri seçeneklerden görebilmekteyiz. Dolayısıyla milli duygular faktörü, katılımcıların ziyaret öncesi sahip oldukları bir donanım olabileceği gibi ziyaret sonrası ortaya çıkan bir etki ya da sonuç olarak da değerlendirilebilir. Bununla birlikte bu durumun doğal karşılanabilecek bir yönü daha vardır. Yani Türk milleti için varoluşsal bir tarihi öneme sahip olduğu vurgulanan bir konunun algılanmasında milli özellik vurgusunun öne çıkması katılımcılar açısından bir farkındalığı gösterebilir.

4.4. Ziyaret esnasında dini uygulama ve pratiklerle ilgili bulgular

Tablo 17. Ziyaret esnasında dini pratikler

	n	%
Fatiha gibi Kurandan sure veya ayetler okuma	72	46,1
Dua etme	75	48
Şehitlerden Yardım dileme	3	1,9
İbadet	6	3,8
Mum yakma	-	-
Adak adama	-	-
Toplam	156	100

Katılımcılar “Ziyaretiniz esnasında dini uygulama ve pratikleriniz hangileridir?” şeklindeki soruya yoğun bir şekilde “Dua etme” seçeneği ve arkasından “Fatiha gibi Kurandan sure ve ayetler okuma” cevap seçeneğini işaretlemişlerdir. Din ve dindarlık algılarının sorgulandığı sorular katılımcılara yöneltildiğinde genel olarak din ve dindarlık algılarının önemli bir biçimde yüksek olduğu görülmektedir. Dolayısıyla şehitlik ziyaretlerinde dini pratiklerin de dua etme ve bazı sureler okuma şeklinde gerçekleşmesi tabii bir durum olduğu söylenebilir. Nitekim toplumumuzda genel olarak mezarda ve ölenler ardından en çok yapılan uygulamalar Fatiha gibi bir sure veya dua etme şeklinde karşılaşılan bir durumdur.

5. Değişkenler Arası İlişkisel Analizler

Tablo 18. Din ve dindarlık algılarıyla ilişkili değişkenler

	Dinin önemi	Dindarlık Algısı
Savaşta ölen tüm askerler şehit olarak kabul edilebilir mi?	-.199*	-
Vatanları uğruna canlarını verenlerin şehit” olarak anılmaları sizce ne kadar önemli?	.251**	-
Çanakkale savaşlarıyla ilgili kahramanlık öykülerine inanıyor musunuz?	-.337**	-
Şehitlerle ilgili anlatılan olağanüstü öykülere inanıyor musunuz?	-.251**	-.173*
Şehitlerin öldükten sonra hala dünyada faaliyetlerinin olabileceğine inanıyor musunuz?	-.351**	-
Bu ziyaretler sizi nasıl etkiledi ya da etkiliyor?	.224**	-
Bu ziyaretler sonrasında duygu, düşünce ve davranış olarak yaşamınızda nasıl bir değişikliğe sebep oldu?	.238**	.226*

196 | db

* $p < .01$

** $p < .001$

Daha önce de ifade edildiği gibi dini anlatı ve söylemlerde yer alan şehitlik ve şehitler hakkındaki inanç ve değerlerle ilgili açıklamaların dini önemli bulan ve kendilerini dindar olarak görenlerin algılarını etkilemesi imkân dâhilindedir. Aynı zamanda bu durumun şehitlik ve şehitlerle ilgili algılarla da ilişkisinin anlamlı olması, ilgili denencemizin desteklendiği anlamına gelmektedir. Nitekim Tablo 18’de görüldüğü gibi öğrencilerin din ve öznel dindarlık algılarıyla şehitlik algıları, kahramanlık ve şehitlerle ilgili olağanüstü öykülerine inanma ve şehitlik alanlarını ziyaretin etki ve değişim değişkenleri arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Öğrencilerin dini önemli görme oranları yükseldikçe şehitlerle ilgili konularda inanma düzeyleri ve şehitlik alanlarını ziyaret sonrası etki ve değişim oranları da yükselmektedir.

Tablo 19. Vatanları uğruna canlarını verenlerin şehit” olarak anılmalarının önemli bulunması ile ilişkili değişkenler

	Vatanları uğruna canlarını verenlerin şehit olarak anılmaları sizce ne kadar önemli?
Çanakkale savaşlarıyla ilgili kahramanlık öykülerine inanıyor musunuz?	-.446**
Şehitlerle ilgili anlatılan olağanüstü öykülere inanıyor musunuz?	-.332**
Şehitlerin öldükten sonra hala dünyada faaliyetlerinin olabileceğine inanıyor musunuz?	-.312**
Bu ziyaretler sizi nasıl etkiledi ya da etkiliyor?	.293**
Bu ziyaretin temelinde en çok etkili olan faktör	-.225*

* p<.01

** p<.001

Vatanları uğruna can verenlerin şehit olarak anılmalarını önemli bulanlarla şehitlik ve kahramanlık öyküleri, şehitlerinin faaliyetlerinin devam etmesi, ziyaretin etkisi ve ziyarette etkili faktör arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Yani öğrencilerin, vatanları uğruna canlarını verenlerin şehit olarak anılmalarını önemli bulma düzeyleri yükseldikçe kahramanlık ve olağanüstü öykülere inanma, şehitlerinin hala faaliyetlerinin sürdüğüne inanma düzeyleri ve bu ziyaretin etki boyutu da yükselmekte ayrıca şehitlik alanlarını ziyarette en önemli faktör olarak “dini duygu-düşünce ve eğilimler” ve “milli duygular” faktörü öne çıkmaktadır.

Tablo 20. Çanakkale savaşlarıyla ilgili kahramanlık öykülerine inanma ile ilişkili değişkenler

	Çanakkale savaşlarıyla ilgili kahramanlık öykülerine inanıyor musunuz?
Şehitlerle ilgili anlatılan olağanüstü öykülere inanıyor musunuz?	.610**
Şehitlerin öldükten sonra hala dünyada faaliyetlerinin olabileceğine inanıyor musunuz?	.266**
Bu ziyaretler sizi nasıl etkiledi ya da etkiliyor?	-.229**
Ziyaret sonrası duygu-düşünceleriniz ve davranışlarınızda bir değişme oldu mu?	.176*

* p<.01

** p<.001

Bu tabloda kahramanlık öykülerine inanma ile şehitlik olgusuyla ilgili algılarla özellikle ziyaret sonrası etki ve değişimle anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Tablo 21. Şehitlerle ilgili anlatılan olağanüstü öykülere inanma ile ilişkili değişkenler

	Şehitlerle ilgili anlatılan olağanüstü öykülere inanıyor musunuz?
Şehitlerin öldükten sonra hala dünyada faaliyetlerinin olabileceğine inanıyor musunuz?	.431**
Bu ziyaretler sizi nasıl etkiledi ya da etkiliyor?	-.261**
Ziyaret sonrası duygu-düşünceleriniz ve davranışlarınızda bir değişim oldu mu?	.187*
Bu ziyaretin temelinde en çok etkili olan faktör	.207*

198 | db

* $p < .01$

** $p < .001$

Görüldüğü gibi şehitlerle ilgili anlatılan olağanüstü öykülere inanma ile özellikle ziyaret sonrası etki ve değişimle anlamlı bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Son iki tabloya bakıldığında kahramanlık öykülerine inanma ve şehitlerle ilgili anlatılan olağanüstü öykülere inanma oranı yükseldikçe şehitlik olgusuyla ilgili algılar ve ziyaret sonrası etki ve değişimin düzeyi de yükselmekte ve ayrıca ikinci tablodaki ziyaretin temelindeki faktör olarak dini duygu-düşünce ve eğilimler ve milli duyguların vurgulandığı görülmektedir. Bu bulguların birbirleriyle tutarlılık gösterdiği söylenebilir. Sözgelimi şehitlik ve kahramanlık öykülerine inanma durumunun örneklemimiz için yüksek bir düzeyde olması ulaşabildikleri bilgi kaynakları yanında ziyaretleri esnasında oluşan bir bilinçlenme ve duygusal bir faktörden kaynaklanabilir. Ayrıca bu inanma düzeyinin zihinsel bir hazır bulunuşluk açısından ziyaretler sonrası duygu, düşünce ve davranış değişimlerini tetiklemesi mümkün görülebilir.

Sonuç

Gerçekleştirdiğimiz bu çalışmanın amacı olarak, üniversite öğrencilerinin Çanakkale Savaşları, şehitlik olgusu ve savaş ve şehitlik alanını ziyaret ve bunun etkisiyle ilgili algı ve yorumlama biçimleri-

ni tespit etmek şeklinde belirlenmişti. Yöntem olarak ise konuyla ilgili öğrencilerin bilişsel, duygusal ve davranışsal özellikler taşıyan cevap, tepki ya da deneyimlerini tespit etmek amacıyla 23 maddelik bir soru formunun uygulanması tercih edilmiştir. Araştırmamızda bazı denenceler geliştirilmiş ancak bir kısmının desteklenmediği bununla birlikte elde edilen bulguların genel sonuçlarının birbiriyle tutarlı tahminlerin ve yorumların yapılabilmesine imkân sağladığı belirlenmiştir.

Elde edilen bulgular üç ana başlık altında değerlendirilmeye çalışılmıştır; bunlar: Çanakkale savaşları algısıyla ilgili bulgular; Şehitlik olgusu ve algı biçimiyle ilgili bulgular ve son olarak da Çanakkale savaşı ve şehitlik alanının ziyaret etme ve etki boyutu ile ilgili bulgulardır.

Birinci başlık altında genel bir değerlendirme yapacak olursak, öğrencilerin Çanakkale savaşlarını algılama biçimi temel olarak “Birçok kayıplarla birlikte Türk milletinin azim, kararlılık ve birlik beraberlik gösterdiği bir kurtuluş mücadelesi” olarak görme eğilimindedirler. Bu bulguya benzer bir şekilde katılımcılar Çanakkale zaferinde etken faktör olarak ilk üç sıraya milli duygular, dini manevi motivasyonlar ve komutanların deha ve becerileri yani savaşın askeri yönünü koymaktadırlar. Bu iki bulgunun katılımcıların Çanakkale savaşlarıyla ilgili bilgi kaynaklarının türü arasında bir ilişki kurulabilir. Bilgi kaynakları olarak en yüksek oranda işaretlenen kitap-dergi ve gazeteler ve ziyaret esnasındaki gezi rehberleri ya da kişilerin bilgilendirici rolü önemli görülebilir. Dolayısıyla Çanakkale savaşlarının öğrenciler açısından ne ifade ettiği ve Çanakkale zaferinde etken faktörlerin ve bilgi kaynaklarının birbirleriyle ilişkili olması düşünülmektedir. Her savaşın şüphesiz bir fiziksel yani askeri teknik yönü varken diğer taraftan metafizik ya da psikolojik boyutunun da olduğu bir gerçektir. Çanakkale savaşında da bu zaferin bariz olarak psikolojik boyutuyla birlikte daha baskın bir şekilde gerçekleştiği şeklinde örneklemede güçlü bir algı tespit edilmiştir.

İkinci değerlendirme konusu olarak şehitlik olgusu ve algılamalar başlığı altında katılımcılara çeşitli sorular yöneltilmiş ve şehitlik olgusunun ülkemizde genel olarak önemsenmesinin göstergelerini sorulara verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. Katılımcılar da yüksek oranda şehitlik olgusuna önem vermektedirler. Sözelimi katılımcılar, savaşta vatanları uğruna canlarını verenlerin şehit olarak anıl-

malarını yüksek oranda “çok önemli” seçeneğini işaretleyerek bunu göstermektedirler.

Şehitlik ve şehitlerle ilgili diğer sorularda şehitlerin ya da savaşta meydana gelen kahramanlık veya olağanüstü öykülerine inanma oranlarına baktığımızda oldukça yüksek oranda bir inananın olduğu görülmektedir. Bu bulgunun da dini ve geleneksel kültürde şehitlik ve şehitlerle ilgili bilgi kaynaklarının şekillendirici etkisi olarak ifade edilebilir. Geniş bir biçimde bu konuyla ilgili bilgilendirmelerin özellikle şehitlik alanlarını ziyaretlerde daha da inandırıcı olabileceği belki de metafizik bir alana ait bir konu hakkında sorgulamanın ya da doğrulama-yanlışlama imkânının olmayışı gibi faktörler inanırlığı daha da artırmaktadır denilebilir.

Son bir başlık olan savaş ve şehitlik alanlarını ziyaret etme ve sonrasındaki etkilenme boyutu konusu işlenirken dikkatimizi çeken katılımcıların yüksek oranda bu yerleri ziyaret ettikleri, duygudüşünce ve davranışlarda yine yüksek oranda değişim olduğu bu değişimin tarihsel bilinç, milli duyarlılık ve atalara karşı şükran duygusu şeklinde gerçekleştiği katılımcılar tarafından rapor edilmiştir. Bu bulguyla tutarlı olarak da ziyaretin temelinde en etkili faktör olarak milli duygular olduğu görülmektedir.

Sonuç olarak araştırmamıza katılan üniversite öğrencilerinin bu konu hakkında yüksek oranda ilgili oldukları ve verdikleri cevapların genel olarak birbiriyle tutarlı olduğu söylenebilir. Tarihsel gerçeklik olarak vurgulanan Çanakkale savaşının askeri teknik yönüyle birlikte manevi ya da psikolojik boyutu öğrencilerin algıları ve yorumlarında görülmektedir. Özellikle savaşta milli-manevi duyguların rolüyle ilgili algılar konuyla ilgili genel tarihsel perspektif ve söylemlerle tutarlılık göstermektedir. Ayrıca öğrencilerin şehitlik ve şehitlerle ilgili algı ve yorumlama biçimleri de kültürümüzdeki önemsenen değeriyle benzerlik göstermektedir. Ziyaretlerin etki boyutu da Çanakkale savaşlarının ne ifade ettiğiyle ilgili algılamayla tutarlılık göstermektedir.

Kaynakça

- Atkinson, R. L. ; Atkinson, R. C.; Smith, E. E.; Bem, D. J.; Nolen-Hoeksema, S. (2006). *Psikolojiye Giriş*. Çev.: Yavuz Alogan, Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Avant, L. L. & Helson, H. (1990). *Algı Kuramları*. Çev. Yurdal Topsever, İzmir: Ege Üniv. Edebiyat Fak. Yay., no: 58.
- Aytepe, O. (2000). Çanakkale Savaşı Bibliyografyası. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S 25-26, Mayıs-Kasım, s. 7-72.
- Baymur, F. (2004). *Genel Psikoloji*. İst.: İnkılap Yayınevi.
- Cüceloğlu, D. (1997). *İnsan ve Davranışı*. İst.: Remzi Kitabevi.
- Çulcu, M. (2002). *Kanlısirt Günlüğü Mehmet Fasih Bey'in Çanakkale Anıları*. İst.: Denizler Kitabevi.
- Eren, R. (1995). *Çanakkale Savaşları'nın Mana ve Ehemmiyetinin Muhtasar Bir Değerlendirilmesi*, Çanakkale: Çanakkale Seramik Fabrikaları A.Ş.
- Graham, C. H. (1958). Sensation and Perception in an objective psychology. *Psychological Review*, 65: 65-76.
- Günesen, F. (1986). *Çanakkale Savaşları*. İst.: Kastaş A. Ş. Yayınları.
- Güzel, A. (1996). *Avustralya Resmi Tarihinde Gelibolu / Çanakkale*, Çanakkale: Açsam Yayıncılık.
- Kaya, H. (2003). *Çanakkale Savaşları'nın Dünya Tarihi Açısından Önemi*. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği, Semineri Ödevi.
- Morgan, C. T. (1982). *Psikolojiye Giriş Ders Kitabı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Psikoloji Bölümü Yayınları, Yayın No: 1.
- Öztürk, Y. N. (1997). *Asrı Saadet Şehitleri*. İstanbul: Yeni Boyut.
- Semiz, Y. (2004). 18 Mart 1915 Çanakkale Deniz Savaşı: Sebepleri, Gelişimi ve Sonuçları, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, GÜZ, s.: 14
- Tuncoku, A. M. (1997). *Anzakların Kaleminden Mehmetçik Çanakkale 1915*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- Yüce, A. (2000). *Şehitlik ve Şehitlerin Hayatı*. İstanbul: Nil Yayınları.

